

IDEOLOGISKA SKILJELINJER I STÖDET FÖR EU

MARCUS WEISSENBILDER OCH ULRIKA ANDERSSON

Sammanfattning

Efter ett drygt kvartssekels medlemskap i den Europeiska unionen har den svenska EU-opinionen blivit mer positiv och stabiliserats kring en majoritet som är för medlemskapet. Stora ideologiska skillnader syns dock i stödet, där de som står klart till höger inledde medlemskapet med ett starkt stöd, medan mätningar de senaste åren visar ett något minskande stöd i denna grupp. De till vänster har däremot blivit betydligt mer positiva till EU. Utvecklingen speglar en förändring som syns i flertalet EU-länder, där de partier som är på högerkanten nu i hög grad samlar de delar av befolkningen som är kritiska till EU. Det faktum att de två nya blocken i svensk politik nu innefattar de två partier som är mest kritiska till EU i Sverige (Vänsterpartiet respektive Sverigedemokraterna) väcker frågor om hur de potentiella regeringskonstellationerna ska fatta beslut kring EU-frågor. Troligt är att det även i framtiden krävs samarbeten över blockgränserna för att nå majoriteter inom detta område.

Sverige anslöt sig som medlem till EU den 1 januari 1995, efter att en knapp folkomröstningsmajoritet en och halv månad tidigare hade givit sitt stöd till ett unionsinträde. Stödet svängde dock snabbt och de första åren av medlemskapet präglades snarast av en viss skepsis i befolkningen, där motståndet mot Sverige som en del av unionen var större än stödet. Diskussionen om ett utträde ur EU höll sig under lång tid levande såväl i politiken som i samhällsdebatten. Även om det politiska motståndet mot EU successivt har slätats ut, lämnades den senaste motionen angående en folkomröstning om ett svenskt utträde in till riksdagen i mitten av september 2021 av den politiska vilden Amineh Kakabaveh (Motion 2021/22:3). Motionen avslogs i mars 2022. Tidigare SOM-undersökningar har dock visat att just EU-medlemskapet är en av de frågor där en majoritet föredrar en folkomröstning över riksdags- och regeringsbeslut (Andersson & Oscarsson, 2017).

Efter fyra decennier av successiv utökning blev EU för första gången mindre i samband med Storbritanniens utträde 31 januari 2020. Även om detta var den första gången ett land har lämnat unionen har det brittiska utträdet bidragit till svallvågor även i andra EU-länder. Social identitet och ett ökat behov av att betona den egna nationens värde är två faktorer som lyfts fram som betydelsefulla för att förklara ett ökat missnöje mot EU och andra internationella organisationer i en del länder (jfr. Cislak m.fl., 2020; Goodwin, 2016). Cislak med kollegor (2020) lyfter Polen som exempel på ett EU-land som objektivt har tjänat ekonomisk på

att ansluta sig till unionen (se t.ex. Cieslak-Wróblewska, 2019), samtidigt som allt fler röster gör gällande att medlemskapet har inneburit ökade kostnader för landet såväl som minskat nationellt självbestämmande. Sådana uppfattningar är framför allt förknippade med politisk orientering, där grupper som placerar sig långt till höger är mest benägna att förespråka en Poxit (Cisłak m.fl., 2020:6). Utöver den vikt invandringsfrågan spelade för Storbritanniens utträde ur EU (Macdougall m.fl., 2020) har liknande utfall kring självbestämmande och identitet även kunnat ses i studier av britters inställning till Brexit (Cisłak m.fl., 2020:13; Henderson m.fl., 2017).

Hur ser det då ut med den svenska EU-opinionen? Är allmänheten fortfarande positiv till EU i allmänhet och till det svenska medlemskapet i synnerhet? Och i vilken mån gäller fortfarande de ideologiska och partipolitiska skillnader i synen på EU som kunnat skönjas under 1990- och 2000-talet? Dessa frågor kommer att granskas närmare i det här kapitlet. Därtill kommer även allmänhetens syn på olika politiska förslag som rör EU:s verksamhet att analyseras, liksom möjligheterna för de två blocken i svensk politik att skapa majoriteter kring EU-frågor.

Det höga stödet för Sveriges EU-medlemskapet håller i sig

Stödet för det svenska EU-medlemskapet har under de senaste åren legat på sin högsta nivå sedan SOM-institutet började ställa frågan till allmänheten för cirka 30 år sedan. Toppnoteringen nåddes 2017, då 59 procent av allmänheten uppgav sig vara för medlemskapet i EU. I den senaste undersökningen från 2021 låg andelen på 57 procent.

Det är dock långt ifrån alltid som opinionsstödet för EU har legat på så höga nivåer. Längre befann sig stödet för det svenska medlemskapet på nivåer under 50 procent. Första gången stödet passerade över 50-procentsnivån var åren 2009–2010. Det blev dock en kortvarig uppgång, som i spåren av eurokrisen förbyttes i en tydlig nedgång mellan 2011–2013 (Weissenbilder & Andersson, 2021:255). Därefter ökade stödet successivt igen, vilket inte minst kunde noteras i 2019 års val till Europaparlamentet, där svenskarnas valdeltagande blev det högsta sedan inträdet i unionen (Valmyndigheten, 2020).

Som läget har sett ut under de senaste fyra åren, 2017–2021, förefaller inställningen till medlemskapet ha stabiliserat sig på en fortsatt hög nivå. Omvänt har också motståndet stagnerat på en nivå där omkring var sjätte person säger sig vara huvudsakligen emot Sveriges medlemskap i EU. Den positiva trenden gäller dock inte bara för Sverige. Överlag har stödet för EU vuxit sig större i många medlemsländer. En klar majoritet av EU-medborgarna anser exempelvis att det egna landet har tjänat på att ingå i den Europeiska unionen (Eurobarometer, 2019), en uppfattning som inte minst förefaller ha stärkts i spåren av Brexit. Därtill har förtroendet för EU ökat under coronapandemin, vilket sannolikt hänger samman

med hur människor upplever att unionen har lyckats hantera de utmaningar och svårigheter som pandemin medfört (Eurobarometer, 2021).

Motsatta ideologiska attitydförändringar över tid

När svenska folket under senhösten 1994 skulle rösta för eller emot ett EU-medlemskap, var det knappast tal om att det fanns något entydigt partipolitiskt förhållningssätt bland förespråkare respektive motståndare (Esaiasson, 1996). Bland motståndarna fanns förvisso olika organisationer och kampanjförningar, men dessa var i vissa fall partipolitiskt obundna eller bestod av organisationer med bl.a. EU-kritiska politiker från Vänsterpartiet, Miljöpartiet, Socialdemokraterna och Centerpartiet. Ja-sidan bestod i sin tur bland annat av då sittande respektive före detta statsministrar från Socialdemokraterna och Moderaterna, samt av partiledare från Folkpartiet (idag Liberalerna) och Centerpartiet. Inom ramen för ett och samma parti kunde det således finnas diametralt olika ståndpunkter i frågan.

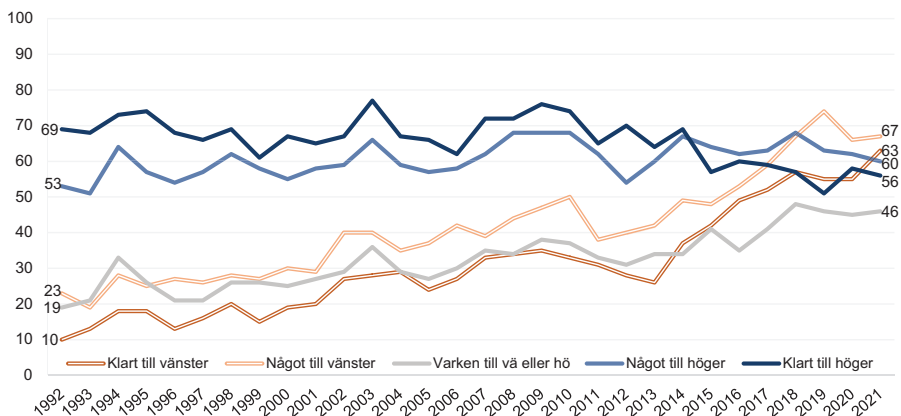
Några partier utmärkte sig dock genom en mer tydlig profilering i EU-frågan: dels Vänsterpartiet och Miljöpartiet som stödde nej-sidan, dels Folkpartiet och Moderaterna som stödde ja-sidan. Dessa partiers profileringar fick också genomslag i väljarkåren. En stor andel av V- och MP-sympatisörerna röstade nej i folkomröstningen 1994 (89 respektive 87 procent), medan majoriteten av M- och FP-sympatisörerna röstade ja (86 respektive 80 procent). Övriga partiers sympatisörer var mer splittrade (Gilljam, 1996). Bland S-sympatisörer röstade 47 procent ja och bland C- och KDS-sympatisörer var andelen ja-röstande 54 procent (Holmberg, 1996:227).

Uppdelningen mellan blocken har kunnat ses under lång tid även efter folkomröstningen. Fram till 2014 hittades EU-förespråkarna framför allt bland personer som identifierade sig klart till höger, vilka var mest positiva till det svenska EU-medlemskapet (69 procent för medlemskapet 2014), tätt följt av personer som identifierar sig något till höger, vilka under 2018 gick om gruppen klart till höger (figur 1). EU-skeptikerna har i sin tur hittats bland personer som ideologiskt varken står till vänster/höger alternativt står något/klart till vänster. Andelen skeptiker i dessa grupper har dock kommit att minska över tid, i synnerhet sedan 2016, då fler än hälften i gruppen något till vänster uppgav sig vara för det svenska medlemskapet. År 2017 passerade även gruppen klart till vänster denna milstolpe.

I den senaste SOM-undersökningen från 2021 kan noteras hur inställningen till EU-medlemskapet i det närmaste har blivit till ett kluster där skillnaderna mellan vänster och höger är mycket små. Från en differens om 59 procentenheter mellan ytterpunkterna klart till vänster och klart till höger i början av 1990-talet, skiljer det omkring trettio år senare endast 7 procentenheter mellan de båda grupperna. Bland dem klart till vänster uppgav sig 63 procent vara för det svenska EU-medlemskapet år 2021, vilket kan jämföras med 56 procent av dem klart till höger. I klustret hittas också gruppen något till vänster med 67 procent för medlemskapet samt

gruppen något till höger med 60 procent för. Den enda grupp som fortfarande håller en position under 50-procentsgränsen är den som står varken till vänster eller höger på den politiska skalan.

Figur 1 Andel för det svenska medlemskapet i EU bland olika ideologiska grupper, 1992–2021 (procent)

Kommentar: Frågan löd 'Vilken är din åsikt om det svenska medlemskapet i EU?' med svarsalternativen 'I huvudsak för det svenska medlemskapet i EU', 'I huvudsak emot det svenska medlemskapet i EU' samt 'Har ingen bestämd åsikt i frågan'. Figuren redovisar andelen för medlemskapet. Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan. Antal svarande år 2021 var 1 547.

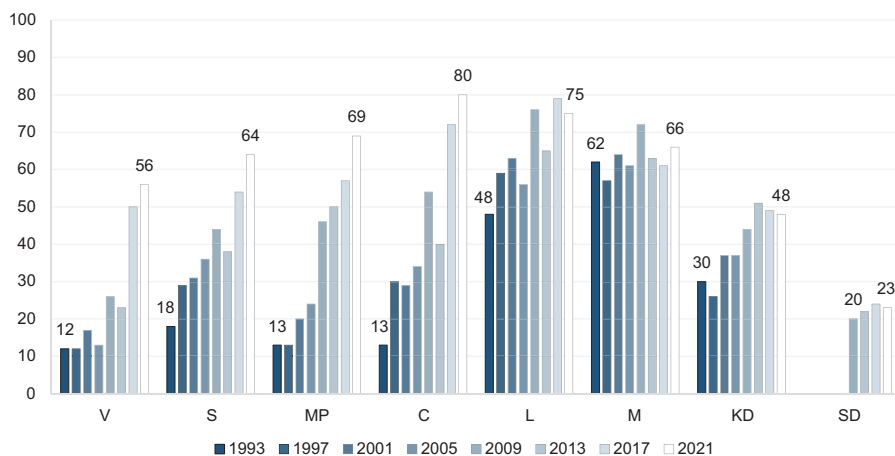
Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1992–2021.

Åsiktsförskjutningen blir än tydligare då hänsyn tas till svarspersonernas partipolitiska sympatier, möjligen undantaget sympatisörer till Moderaterna respektive Sverigedemokraterna, som i stort ligger kvar på samma nivåer som då frågan första gången ställdes under tidigt 1990-talet (figur 2). Här bör dock påpekas att det för SD-sympatisörernas del är 2009 som utgör den första mätpunkten eftersom antalet respondenter som sympatiserar med partiet dessförinnan varit för få för att analysera. Jämfört med 2009 har dock förändringarna bland SD-sympatisörer varit ytterst blygsamma.

Större skillnader kan däremot skönjas bland Kristdemokraternas och Liberalernas sympatisörer, där andelen förespråkare för EU-medlemskapet har ökat från 48 till 75 procent (L) respektive 30 till 48 procent (KD) (figur 2). De klart största differenserna mellan 1993–2021 återfinns dock bland sympatisörer till Västernpartiet, Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Centerpartiet. För samtliga dessa partier når andelen som uppger sig vara för det svenska EU-medlemskapet år 2021 den hittills högsta nivån sedan frågan först ställdes i början av 1990-talet. Bland V-sympatisörer har andelen för medlemskapet ökat från 12 procent 1993

till 56 procent 2021, vilket motsvarar en differens om 44 procentenheter. För S-sympatisörer har andelen förespråkare ökat från 18 till 64 procent (46 procentenheters differens), för MP-sympatisörer är motsvarande resultat 13 respektive 69 procent (56 procentenheter differens) och för sympatisörer till C har andelen förespråkare gått från 13 procent 1993 till 80 procent 2021, vilket innebär en differens om 67 procentenheter (figur 2).

Figur 2 Andel för det svenska medlemskapet i EU bland olika partiers sympatisörer, 1993–2021 (procent)

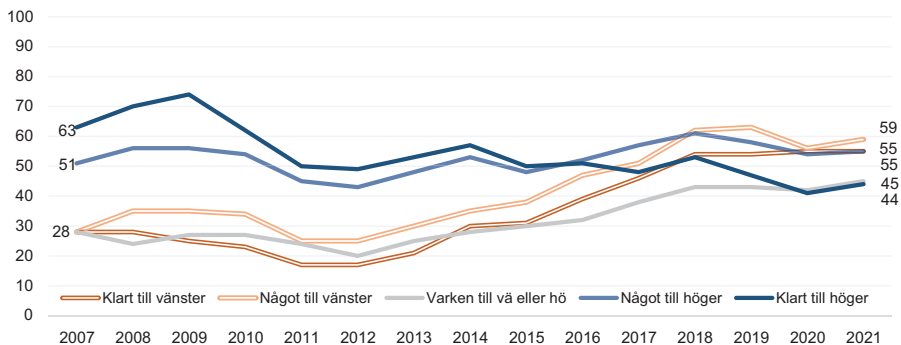
Kommentar: Frågan löd 'Vilken är din åsikt om det svenska medlemskapet i EU'. Svarsalternativen löd 'I huvudsak för det svenska medlemskapet i EU', 'I huvudsak emot det svenska medlemskapet i EU' samt 'Har ingen bestämd åsikt i frågan'. Figuren redovisar andelen för medlemskapet. Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan. Resultaten för sympatisörer till MP, L och KD år 2021 bör tolkas med försiktighet på grund av få svarande (61, 42 respektive 61 individer).

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 1993–2021.

Sedan 2007 har svarspersonerna i den nationella SOM-undersökningen även fått uppge sin generella inställning till EU, i betydelsen hur positiv eller negativ man är till unionen. Även här syns ett likartat mönster som för inställningen till det svenska medlemskapet, där grupperna till höger initialt haft en betydligt mer positiv bild av EU jämfört med grupperna till vänster. Skillnaderna var som störst 2009, då 74 procent av gruppen klart till höger var mycket eller ganska positiva till EU, medan 25 procent av gruppen klart till vänster var av samma åsikt (figur 3). Åsiktsdifferensen mellan vänster och höger vid slutet av 00-talet var således 49 procentenheter. Därefter har skillnaderna i respektive grupps bedömningar successivt minskat i takt med att andelen positiva har sjunkit bland personer klart till höger samtidigt som andelen positiva har ökat bland personer klart/något till

vänster. År 2021 är gruppen något till vänster mest positiva till EU, 59 procent, medan gruppen klart till höger är minst positiva, 44 procent. Under knappa femton år har rollerna således kommit att bli de omvända.

Figur 3 Andel positivt inställda till EU bland olika ideologiska grupper, 2007–2021 (procent)

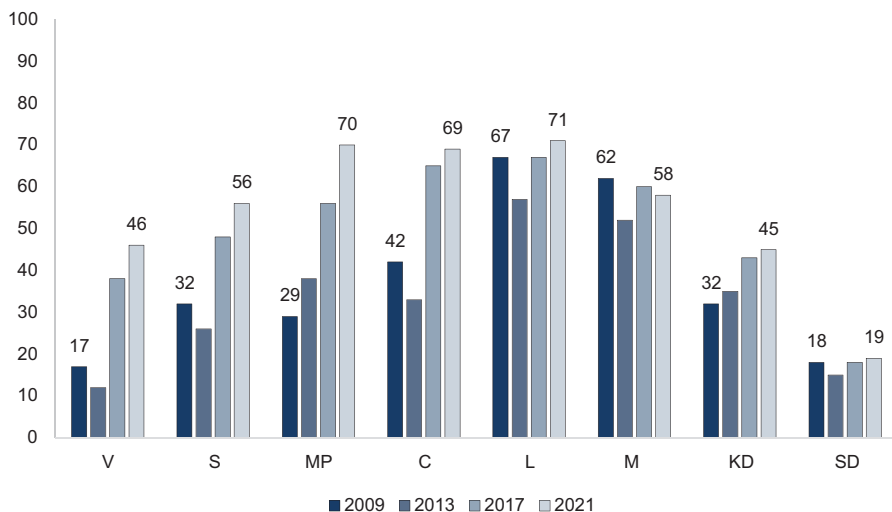

Kommentar: Frågan löd 'Allmänt sett, vilken är din inställning till EU?'. Svarsalternativen löd 'Mycket positiv', 'Ganska positiv', 'Varken positiv eller negativ', 'Ganska negativ', 'Mycket negativ' samt 'Ingen uppfattning'. Figuren redovisar andelen mycket samt ganska positiv. Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan. Totalt antal svarande år 2021 var 11 423.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2007–2021.

Mönstret för hur olika partiers sympatisörer uppfattar unionen har under de senaste drygt tio åren haft en omvänd u-form, där andelen positiva varit som lägst bland partierna på ytterkanterna. Vid mätningen 2009 utmärkte sig särskilt sympatisörer till Liberalerna och Moderaterna genom att ha en betydligt mer positiv inställning till EU jämfört med övriga sympatisörer. Precis som i synen på det svenska EU-medlemskapet, skedde under 2017 en tydlig ökning i andelen med en positiv inställning till EU bland sympatisörer till Vänsterpartiet, Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Centerpartiet (figur 4). Även bland Kristdemokraternas sympatisörer ökade andelen positiva, om än inte i lika stor omfattning som bland sympatisörer till vänster eller i den politiska mitten. För Liberalerna, Moderaterna och Sverigedemokraterna har andelen positiva sympatisörer förblivit relativt oförändrad mellan 2009–2021. En marginell ökning kan förvisso ses bland L-sympatisörer samtidigt som en liten nedgång kan noteras bland M-sympatisörer. Som helhet betraktat handlar det dock om små rörelser, inte minst i förhållande till hur inställningen till EU har svängt bland andra partisympatisörer. År 2021 finns det tre partier där färre än hälften av sympatisörerna ställer sig positiva till EU generellt: Vänsterpartiet, Kristdemokraterna respektive Sverigedemokraterna. Av dessa är det framför allt Sverigedemokraternas sympatisörer som kan beskrivas som euroskeptiker, då knappt var femte individ ger uttryck för en positiv inställning till EU (figur 4).

Figur 4 Andel positivt inställda till EU bland olika partiers sympatisörer, 2009–2021 (procent)

Kommentar: Frågan löd 'Allmänt sett, vilken är din inställning till EU?'. Svartalalternativen var 'Mycket positiv', 'Ganska positiv', 'Varken positiv eller negativ', 'Ganska negativ', 'Mycket negativ' samt 'Ingen uppfattning'. Figuren redovisar andelen mycket samt ganska positiv. Procentbasen utgörs av de som har besvarat frågan.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2009, 2013, 2017 samt 2021.

Liknande mönster syns även i andra EU-länder

Även utanför Sveriges gränser går det att se liknande attitydmässiga förändringar över tid när det kommer till stödet för EU. Likt i Sverige har det politiska landskapet i många länder förändrats signifikant under det senaste decenniet, med ökat stöd för partier på högerkanten, partier som i flera avseenden skiljer sig åt mot de tidigare stora konservativa partierna. Även i länder som Tyskland och Spanien, nationer som många tidigare trodde var immuna mot nya högerpopulistiska partier, har elektoralt framgångsrika partier uppstått på högerkanten (McDonnell & Werner, 2020). Den samlande effekt som de sedan tidigare EU-skeptiska Sverigedemokraterna har haft i Sverige, vilket ibland har beskrivits som en lägereld för missnöjesyttringar (jfr. Andersson m.fl., 2017), har också partier som Alternativ für Deutschland (AfD) samt Vox fått i sina respektive hemländer Tyskland och Spanien. Denna ideologiska skiljelinje syns i ett antal undersökningar som genomförts såväl i enskilda länder som på europeisk nivå. Exempelvis visar Eurobarometer 91.5 (2019), som utgår från Europeiska unionen som helhet, att 71 procent av de som säger sig stå till vänster anser att medlemskapet är en bra sak, medan enbart 56 procent av de till höger är av samma åsikt. Notera då att ingen skiljelinje görs mellan de som står

”något till höger” och de som står ”klart till höger”. Likt SOM-undersökningarna visar finns troligtvis stora skillnader i de två grupperna, men trots denna avsaknad av uppdelning i Eurobarometer syns ett signifikant större stöd bland de till vänster.

Inte bara hos väljarna har det skett en förändring bland de klart till höger. Under 1970- och 1980-talet argumenterade exempelvis Jean-Marie Le Pen från Franska Front National för ytterligare europeisk integration. Så gjorde även, de nu EU-kritiska, italienska Lega Nord (LN) och österrikiska Freiheitliche Partei Österreichs (FPÖ) (Meijers, 2017). Även data kring var partierna själva står och inte enbart väljarnas åsikter, visar att den samlade radikala högern sett till Europa som helhet nu är betydligt mer kritisk till EU än vad de varit under någon tidigare tidsperiod (Bakker m.fl., 2015). Denna process har pågått sedan 1992 när Maastrichtfördraget signerades och blev än mer tydlig i spåren av finanskrisen 2008 och de åtgärder EU där vidtog (Meijer, 2017). Så väl partier klart till höger som väljare klart till höger har under denna tidsperiod blivit allt mer skeptiska till EU.

I flertalet länder i Europa råder dock fortsatt ett omvänt u-format stöd för EU, med kritiska partier och väljare så väl på ytterkanten till vänster som till höger (Van der Meer m.fl., 2015) och likt figur 4 visar var alltså så även fallet bland väljarna i Sverige fram tills 2015–2016. Den partifamilj i EU som Vänsterpartiet tillhör är i många fall tydligt kritisk till EU (König m.fl., 2017) och det är därmed anmärkningsvärt hur sympatisörer till Vänsterpartiet har blivit allt mer positiva till EU, utan att partiets politik relaterat till unionen förändrats nämnvärt under de senaste fåtal åren. De stora skillnaderna mellan europeiska länder gör det av naturliga skäl svårt att beskriva en enhetlig situation samt trend kring hur åsikterna om EU har rört sig på ett politiskt spektrum, tydligt är dock att partier som är klart till höger överlag är kritiska till EU, medan situationen varierar något bland partier klart till vänster (König m.fl., 2017).

De svenska partiernas politik i EU-relaterade frågor

Kopplat till hur bland annat vänstersympatisörer och specifikt sympatisörer till Vänsterpartiet har blivit alltmer positivt inställda till EU (figur 2 och 4) är det av betydelse att redogöra för vad de svenska partierna själva faktiskt säger om politik kopplat till unionen. I skrivande stund arbetar partierna ännu på sina slutgiltiga partiprogram inför valet 2022. En tydlig fingervisning och relevant markering kring framtida politik inom ett område är dock vad som ofta beskrivs av partierna på sina hemsidor under kategorierna ”Vår politik” eller ”Politik A–Ö” (se referenslistan), vilket ligger till grund för följande stycken. Noterbart är hur kortfattade flertalet av partierna håller sig kring EU-politiken, liksom vilka partier det är som är mest detaljerade i sina beskrivningar. Det verkar finnas en viss koppling mellan hur positiva de olika partierna är till EU-samarbetet och omfattningen av den politik som de förespråkar relaterat till EU.

Det mest omfattande programmet står Centerpartiet för, med beskrivningar om att EU ska ägna sig åt saker så som "[...] miljö och klimat, migration, mänskliga rättigheter, handel och konkurrenskraft samt kampen mot internationell brottslighet [...]". Liknande områden nämns även av Liberalerna, Miljöpartiet och Socialdemokraterna. Överlag finns en relativt stor enighet kring frågor om miljö, handel, migration och gränsskydd bland de svenska partierna. Flertalet partier nämner dock en viss kritik och pratar om "en återhållsam EU-budget" (C), "ett smalare och vassare EU" (KD), "mindre överstatligt och mer demokratiskt funktionssätt" (SD) samt att "föra tillbaka makt till medlemsländerna" (V). Hur detta mer specifikt ska genomföras, presenteras dock inte.

Störst motstånd, eller kritik, mot EU finns hos Vänsterpartiet och Sverigedemokraterna, samt till viss del hos Kristdemokraterna, med formuleringar i partiprogrammen om att man bland annat motsätter sig utökad integrering av unionen samt att man aktivt förespråkar att återta makt från EU till Sverige. Sett till hur partiernas anhängare placerar sig kring stödet för EU står därmed Vänsterpartiet som parti ut tydligast genom att ha en betydligt mer kritisk hållning till unionen jämfört med sina väljare, framför allt så som opinionen under de senaste åren har utvecklats bland V-sympatisörer med ett avsevärt mer positivt förhållningssätt till EU.

För båda de politiska blocken uppstår dock potentiella samarbetsproblem när det kommer till EU-frågor. Visserligen har EU-frågan en mycket låg prioritering bland såväl väljare som partier, och lär därför inte komma i vägen för eventuella koalitionsförhandlingar efter valet. Trots det bör dock skillnaderna mellan blocken uppmärksammas. För en eventuell framtida regering som lutar tydligt åt vänster kan det bli svårt för Socialdemokraterna att söka stöd hos Vänsterpartiet kring de EU-frågor som man önskar driva, eftersom Vänsterpartiet vill ta tillbaka makt från EU medan Socialdemokraterna vill se ett något utökat samarbete på EU-nivå kring exempelvis asylfrågor, sociala frågor och borttagande av handelshinder. Även vid ett regeringsalternativ som lutar åt höger uppstår eventuellt problem. Moderaterna och Kristdemokraterna är öppna för mer integration inom vissa områden, medan Liberalerna vill se långtgående integration, så som ett "gemensamt EU-försvär" samt att "genast gå med i EU:s bankunion". Därtill kommer Sverigedemokraternas ståndpunkt om att man vid ett eventuellt misslyckande med att reformera unionen i en smalare riktning jämfört med idag vill "överväga att se över [det svenska] medlemskapet".

För att kunna skapa koalitioner kring EU-politiken kommer det troligtvis fortsatt att krävas att svenska partier rör sig över blockgränserna, oavsett vilken position partierna har. De gäller inte minst i det fall om Liberalerna och/eller Miljöpartiet, två av de i nuläget mest EU-vänliga partierna, placerar sig under 4-procentsspärren efter valet. Det skulle kunna innebära en försvårad situation för de partier som vill se utökad integration inom unionen. De två stora och sedan länge etablerade partierna med ambition på regeringsmakten, Socialdemokraterna och Moderaterna,

kommer troligen även i framtiden att behöva skapa breda koalitioner över blocken och kompromissa när det kommer till politik inom detta område. Alternativt vore att högerblocket inom svensk politik samlas kring en mer EU-skeptisk position. Det skulle dock kräva en tydlig ideologisk förändring bland väljare till Moderaterna, vilket tidigare avsnitt visat, och nästföljande avsnitt exemplifierar.

Stödet hos svenska väljare för politiska förslag kopplade till EU

Tidigare studier har pekat på att människor gör skillnad på frågan om EU och det svenska medlemskapet som sådant, och förslag om fördjupat samarbete inom olika områden (jfr. Weissenbilder & Andersson, 2020). Trots det allmänna stödet för EU i frågor som är av mer generell karaktär, likt stödet för det svenska medlemskapet i unionen, finns det exempelvis inget stöd för att Sverige ska införa Euro som valuta eller att EU bör ha en gemensam finanspolitik. Inte heller frågan om en EU-gemensam armé finner stöd hos den svenska allmänheten (Weissenbilder, 2022).

Bland partiernas sympatisörer varierar emellertid uppfattningarna i vissa frågor. Exempelvis utmärker sig Liberalerna genom att ha den högsta andelen förespråkare för införande av Euro i Sverige, 28 procent, medan sympatisörer till Vänsterpartiet respektive Sverigedemokraterna i lägst utsträckning förespråkar Euro som valuta, 9 respektive 10 procent. Som framgår av tabell 1 är det bland övriga partiers sympatisörer genomgående en minoritet som stöder förslaget Här bör dock sägas att antalet svarande bland sympatisörer till L är lågt, varför siffrorna ska tolkas med viss försiktighet.

Vidare är det så kallade konservativa blocket (M, KD, SD) tillsammans med L mest positiva till en gemensam EU-armé, med 36–37 procent, medan Västerpartiets sympatisörer är klart mest skeptiska till förslaget, med endast 9 procent som tycker att det är bra.

Ett enda förslag har stöd av en majoritet av vissa partiers sympatisörer. Det gäller frågan om att stärka EU som en motvikt mot USA, där drygt hälften av sympatisörerna till MP, C, L och M anser att det är ett positivt förslag. Knappt hälften av S-sympatisörerna är av samma åsikt, 49 procent. Minst benägna att tycka att det är ett bra förslag är Sverigedemokraternas sympatisörer, 19 procent.

Miljöpartiets sympatisörer utmärker sig något när det gäller förslagen om att ge EU beskattningsrätt, att öka EU:s inflytande över medlemsländerna samt att det bör finnas en EU-gemensam finanspolitik. Fortfarande är det en minoritet som instämmer i förslagen, men jämfört med övriga partiers sympatisörer kan ändå noteras vissa skillnader. Beaktat att antalet svarande i gruppen MP-sympatisörer är låg, kan det vara slumpen som gör att något fler instämmer i påståendena i relation till andra partisympatisörer. Samtidigt lyfter moderpartiet tydligt att man vill modernisera EU:s ekonomiska politik och att EU ska investera för minskad klimatpåverkan, vilket skulle kunna kopplas till sympatisörernas inställning till frågorna om exempelvis gemensam finanspolitik och beskattningsrätt.

Det parti vars sympatisörer i högst utsträckning ställer sig bakom ett svenskt utträde ur EU är, kanske inte helt förvånande, Sverigedemokraterna. Bland dessa anser 44 procent att det är ett bra förslag att folkomrösta om huruvida Sverige bör lämna EU, medan 42 procent av Sverigedemokraternas sympatisörer anser att Sverige helt sonika ska göra en ”Swexit”. Men även om euroskepticismen är fortsatt stor bland SD-sympatisörerna, finns det trots allt ingen majoritet för att Sverige ska lämna EU.

Tabell 1 Andel för politiska förslag bland olika partiers sympatisörer, 2021 (procent)

	V	S	MP	C	L	M	KD	SD
Införa euro	9	15	14	17	(28)	20	14	10
Stärka EU som motvikt mot USA	42	49	59	54	(65)	51	38	19
EU bör få beskattningsrätt	8	6	12	4	(12)	5	5	6
EU bör ha en gemensam armé	9	26	17	22	(37)	36	37	36
Överföra mer makt till EU från medlemsländerna	8	11	18	11	(12)	13	6	10
EU bör ha en gemensam finanspolitik	10	13	22	14	(16)	12	6	14
Sverige bör utträda ur EU	14	8	3	4	(6)	6	9	42
Sverige bör folkomrösta om att lämna EU	18	10	6	4	(2)	13	23	44

Kommentar: Frågan löd 'Vad anser du om följande politiska förslag:'. Svarsalternativen löd 'Mycket bra förslag', 'Ganska bra förslag', 'Varken bra eller dåligt förslag', 'Ganska dåligt förslag' samt 'Mycket dåligt förslag'. Tabellen redovisar andelen mycket samt ganska bra förslag. Procentbasen utgörs av de som besvarat frågan. Resultaten för sympatisörer till MP, L och KD bör tolkas med försiktighet pga. få svarande (68,49 respektive 64 individer). Resultat inom parentes innebär att antal svarande < 70. Fetstilt markerar de mest positiva grupperna för respektive förslag

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2021.

Tydligt är att det är fåtal förslag relaterade till ökad integration av EU som finner starkt stöd bland något av partierna. Visst stöd finns till höger för ökad integration på försvarsområdet. Bland anhängare till partier till vänster finns dock ett ytterst begränsat stöd för närmast samtliga politiska förslag om EU i SOM-institutets undersökningar. En paradox som syns i svensk politik beträffande EU de senaste åren uppstår därmed (Weissenbilder & Andersson, 2021). Anhängare till samtliga partier till vänster är i mycket högre grad positiva till unionen som helhet än vad de tidigare har varit, trots det finns ett fortsatt väldigt svagt stöd för integration inom någon av de dimensioner som frågas om i SOM-undersökningarna. I någon grad kan detta skina ljus på varför de svenska partierna enbart ger EU begränsat utrymme i debatten. Svenska väljare är överlag positiva till unionen, mer så än någonsin tidigare, men motsätter sig samtliga försök på ökad integration.

Ideologi, partipolitik och svensk EU-politik

En något spridd bild av stödet för det svenska medlemskapet i EU visar sig i analyserna. De första åren av medlemskapet präglades av mycket stort stöd bland de som står till höger på det ideologiska spektrumet, medan de till vänster var mycket kritiska. I takt med att unionen har utvecklats och till viss del tagit på sig nya ansvarsområden och uppgifter har dock nivåerna hos de ideologiska grupperna förändrats. En mycket stark och snabb ökning av stödet hos de till vänster har syns under de senaste åren, medan de till höger antingen har legat kvar på samma nivåer eller till och med blivit mindre positiva till EU. Denna utveckling samvarierar onekligen med framväxten av nya partier på högerkanten i Sverige och i resten av Europa. Sverigedemokraterna har i mångt och mycket lyckas samla de EU-kritiska grupperingarna i Sverige under ett parti och under den ideologiska ”klart till höger”-etiketten. Vänsterpartiet, som tidigare var det betydligt mest kritiska partiet till EU i Sverige, har under bara några år fått se sina anhängare svänga och bli mer positiva till EU som union och politiskt projekt.

Ett omvänt u-format stöd för EU råder dock till viss del, om än mindre än tidigare, fortsatt i Sverige, med Vänsterpartiet och Sverigedemokraterna som de partier som är mest öppet kritiska förslag kring EU. Det ökande stödet hos anhängare till Vänsterpartiet, samt stillastående/aningens minskande stödet hos anhängare till Moderaterna och Kristdemokraterna, kommer onekligen vara viktigt att studera under kommande år. Utan att spekulera i framtida opinionsutvecklingar blir det relevant att bevaka huruvida samtliga partier i högerblocket börjar likna varandra i synen på EU eller om skillnaderna består. Likväl huruvida Vänsterpartiet alltmer börjar likna opinionen hos övriga partier på vänstersidan, med ökande stöd för EU.

Bland de tre mest positiva partierna till EU, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet, sett så väl till partiernas sympatisörer (Weissenbilder, 2022) som partiernas egna beskrivningar kring EU, finns även en reell risk för att en eller två av de senare nämnda hamnar under 4-procentsspärren efter valet 2022. För de partier som är positiva till EU kan därför möjligheterna att bygga majoriteter kring EU försvåras. En alltmer tydlig situation har uppstått i svensk politik under de senaste åren, där Socialdemokraterna kommer behöva förlita sig på Vänsterpartiet för majoriteter och Moderaterna kommer behöva förlita sig på Sverigedemokraterna. De två mest EU-kritiska partierna kan därför komma att spela viktiga roller även inom EU som politiskt område. Alternativt att de två stora statsbärande partierna letar efter breda blocköverskridande majoriteter i dessa frågor. Utfallet i valet, samt huruvida Vänsterpartiet, Sverigedemokraterna eller ingen av de två får inflytande på den förda regeringspolitiken kan komma att få stor påverkan på hur stödet för EU utvecklar sig bland de klart till vänster samt klart till höger. Det återstår att se om det omvända u-formade stödet för EU i svensk politik kommer att bestå eller har nått vägs ände.

Referenser

- Andersson, Dennis & Henrik Oscarsson (2017). Swexit, Nato och andra folkomröstningar. I Ulrika Andersson, Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarson (red) *Larmar och gör sig till*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Andersson, Ulrika, Ohlsson, Jonas, Oscarsson, Henrik & Maria Oskarson (2017). Larmar och gör sig till (inledningskapitel). I Ulrika Andersson, Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Oskarson (red) *Larmar och gör sig till*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Bakker, Ryan, De Vries, Catherine, Edwards, Erica, Hooghe, Liesbet, Jolly, Seth, Marks, Gary & Milada Anna Vachudova (2015). Measuring party positions in Europe: The Chapel Hill expert survey trend file, 1999–2010. *Party Politics*, 21(1): 143–152.
- Centerpartiet (2022). *Politik A-Ö – Europa och EU*. Hämtad 2022-05-23: <https://www.centerpartiet.se/var-politik/politik-a-o/europa-och-eu>
- Cieślak-Wróblewska, Anna (2019). 15 lat Polski w UE. Rozwijamy się szybciej, korzystamy z integracji [15 years of Poland in the EU: We develop faster, we gain from integration]. *Rzeczpospolita*.
- Cisłak, Aleksandra, Pyrczak, Marta, Artur Mikiewicz, Artur & Alexandra Cichocka (2020). Brexit and Poxexit: Collective narcissism is associated with support for leaving the European Union. *Social Psychological Bulletin*, 15(1): e2645.
- Esaiasson, Peter (1996). Kampanj på sparlåga. I Mikael Gilljam & Sören Holmberg (red) *Ett knappt ja till EU. Väljarna och folkomröstningen 1994*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Eurobarometer (2019). *Closer to the citizens, closer to the ballot*. Spring Eurobarometer 2019. Eurobarometer Survey 01.1 of the European Parliament. A public Opinion Monitoring Study. Hämtad 2022-05-23 från <http://www.europarl.europa.eu/at-your-service/files/be-heard/eurobarometer/2019/closer-to-the-citizens-closer-to-the-ballot/report/en-eurobarometer-2019.pdf>
- Eurobarometer (2021). Trust in the European Union has increased since last summer. Pressrelease publicerad 23 april 2021. Hämtad 2022-05-19 från https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_21_1867/IP_21_1867_EN.pdf
- European Parliament (2019). *The 2019 post-electoral survey. Have European elections entered a new dimension?* Eurobarometer Survey 91.5.
- Giljam, Mikael (1996). Det kluvna Sverige. I Mikael Gilljam, Sören Holmberg & Martin Bennulf (red) *Ett knappt ja till EU: Väljarna och folkomröstningen 1994*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Goodwin, Matthew (2016). Brexit: Identity trumps economics in revolt against elites. *Financial Times*. Publicerad 2016-06-24. <https://www.ft.com/content/b6da366a-39ca-11e6-a780-b48ed7b6126>

- Henderson, Ailsa, Jeffery, Charlie, Wincott, Dan & Richard Wyn Jones (2017). How Brexit was made in England. *The British Journal of Politics and International Relations*, 19(4): 631–646. <https://doi.org/10.1177/1369148117730542>
- Holmberg, Sören (1996). Partierna gjorde så gott de kunde. I Mikael Gilljam & Sören Holmberg (red) *Ett knappt ja till EU. Väljarna och folkomröstningen 1994*. Stockholm: Norstedts Juridik.
- Kristdemokraterna (2022). *Politik A-Ö – Europasamarbetet*. Hämtad 2022-05-23: <https://kristdemokraterna.se/eu/europasamarbetet/>
- König, Thomas, Marbach, Moritz & Moritz Osnabrügge (2017). Left/right or U? Estimating the dimensionality of national party competition in Europe. *The Journal of Politics*, 79(3): 1101–1105.
- Liberalerna (2022). *Politik – EU*. Hämtad 2022-05-23: <https://www.liberalerna.se/politik/eu-europeiska-unionen>
- Maccougall, Alex I., Feddes, Allard R. & Bertjan Doosje (2020). "They've Put Nothing in the Pot!": Brexit and the Key Psychological Motivations Behind Voting 'Remain' and 'Leave'. *Political Psychology*, 41(5): 979–995.
- McDonnell, Duncan & Annika Werner (2020). *International populism: The radical right in the European Parliament*. New York: Oxford University Press.
- Meijers, Maurits J. (2017). Radical Right and Radical Left Euroscepticism. A Dynamic Phenomenon. *Notre Europé Policy Paper*, 191. Radboud University. <https://hdl.handle.net/2066/178381>
- Miljöpartiet (2022). *Politik – EU*. Hämtad 2022-05-23: <https://www.mp.se/politik/eu/>
- Moderaterna (2022). *Vår politik – EU*. Hämtad 2022-05-23: <https://moderaterna.se/var-politik/eu/>
- Motion 2021/22:3 (2021). Folkomröstning om utträde ur EU. Motion av Amineh Kakabaveh. Hämtad 2022-05-23: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/folkomrostning-om-uttrade-ur-eu_H9023
- Socialdemokraterna (2022). *Politik A-Ö – EU*. Hämtad 2022-05-23: <https://www.socialdemokraterna.se/var-politik/a-till-o/eu>
- Sverigedemokraterna (2022). *Vår politik – EU*. Hämtad 2022-05-23: <https://sd.se/our-politics/eu/>
- Van der Meer, Tom W., Van Elsas, Erika, Lubbe, Rozemarijn, & Wouter Van der Brug (2015). Are volatile voters erratic, whimsical or seriously picky? A panel study of 58 waves into the nature of electoral volatility (The Netherlands 2006–2010). *Party politics*, 21(1): 100–114.
- Vänsterpartiet (2022). *Politik – EU*. Hämtad 2022-05-23: <https://www.vansterpartiet.se/politik/eu/>
- Valmyndigheten (2020). Valresultat 2019. Publicerad 23 oktober 2020. Hämtad 2022-05-23: <https://www.val.se/valresultat/europaparlamentet/2019/valresultat.html>

- Weissenbilder, Marcus (2022). *Svensk EU-opinion 1992–2021*. SOM-rapport 2022:18. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.
- Weissenbilder, Marcus & Andersson, Ulrika (2020). Stort stöd för EU men inte för ökad integration. *Europapolitisk analys*. Juni 2020:9epa. Stockholm: Svenska institutet för europapolitiska studier, SIEPS.
- Weissenbilder, Marcus & Andersson, Ulrika (2021). Stabilt stöd för EU under pandemin, men vart är unionen på väg? I Ulrika Andersson, Anders Carlander, Marie Grusell & Patrik Öhberg (red) *Ingen anledning till oro (?)*. Göteborg: SOM-institutet vid Göteborgs universitet.

